

УДК 378.147(477)

Анастасія СОЛОДОВНИК

аспірант кафедри педагогіки й менеджменту освіти КВНЗ
«Херсонська академія неперервної освіти», м. Херсон, Україна
e-mail: anastasiasolodovnik@gmail.com

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СУДНОВОДІЇВ
У МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ
(кінець XX – початок XXI століття)**

У статті представлено дослідження історико-педагогічного аспекту розвитку професійної підготовки судноводіїв у морських навчальних закладах України в кінці XX – на початку XXI століття. Автор зауважує, що ефективність заходів щодо удосконалення підготовки моряків на сучасному етапі розвитку суспільства не може бути забезпечена без аналізу та урахування особливостей розвитку зазначеної проблеми у попередні десятиріччя. Аналіз навчальних планів підготовки судноводіїв дозволив виокремити такі тенденції розвитку досліджуваного питання: відбувся перехід від централізованого державного планування підготовки спеціалістів для морського транспорту до автономного на рівні навчального закладу; значна увага, у порівнянні з кінцем XX століття, починає приділятися загальноосвітній підготовці курсантів; спостерігається збільшення об'єму навчальних годин з дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки, проте цикл математичної та природничо-наукової підготовки зазнав значного зменшення; збільшилася частка самостійної роботи курсантів.

Ключові слова: професійна підготовка судноводіїв, морські навчальні заклади, навчальний план, цикли навчальних дисциплін, нормативні дисципліни, вибіркові дисципліни.

Євроінтеграційний вектор є одним із пріоритетних напрямків економічного розвитку нашої країни. Незважаючи на окреслені на найвищому державному рівні завдання, за даними Всесвітнього економічного форуму Україна посідає 81 місце серед 137 країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності. Він формується на основі дванадцяти контрольних показників, серед яких особливе значення мають рівень розвитку інфраструктури, здоров'я громадян і доступ до початкової освіти, рівень вищої освіти та професійної підготовки, ефективність ринку праці, рівень технологічного розвитку тощо. Найвищими показниками економічного профілю України на основі вищевказаного рейтингу у 2017 році є здоров'я громадян і доступ до початкової освіти, а також рівень вищої освіти та професійної підготовки [1]. Тому Україна на сьогодні стала не тільки постачальником сировини, а й донором інтелекту та трудових ресурсів для більш розвинутих країн. Прикладом цього є забезпечення світового морського флоту вітчизняними спеціалістами. Так, відповідно до звіту щодо попиту та пропозиції на послуги моряків у 2015 році, підготовленим Балтійською та міжнародною морською радою (BIMCO) разом з Міжнародною палатою судноплавства (ICS), Україна входить в п'ятірку країн-постачальників фахівців для світової морської галузі [2].

У зв'язку з недостатнім рівнем розвитку вітчизняного флоту та зростанням конкуренції на

світовому ринку праці виникає необхідність зміни підходів до організації професійної підготовки фахівців морської галузі. Науковці акцентують увагу на актуальності вищезазначеної проблеми в контексті вимог сьогодення. З огляду на це широкого спектру досліджень набувають питання, пов'язані з різноманітними аспектами розвитку морської галузі та системи професійної підготовки відповідних кадрів: шляхи імплементації міжнародно-правових стандартів професійної підготовки плавкладу в українському законодавстві (Т. В. Аверочкіна); організаційно-економічний механізм комплексного розвитку морського транспорту України (В. В. Вінніков); теоретичні і методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві (Л. Д. Герганов); формування готовності до професійної діяльності в майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах (М. В. Кулакова); формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін (І. В. Сокол); педагогічні умови реалізації андрагогічного підходу у професійній підготовці робітників морського транспорту (Н. І. Черненко) тощо.

Специфіка становлення і розвитку вітчизняної морської галузі актуалізує необхідність проведення комплексних досліджень історико-педагогічного характеру. Адже ефективність заходів щодо удосконалення підготовки моряків на сучасному етапі розвитку суспільства не може бути забезпечена без аналізу та урахування

особливостей розвитку зазначеної проблеми у попередні десятиріччя.

Враховуючи все вищезазначене, метою статті є проведення історико-педагогічного аналізу розвитку професійної підготовки судноводіїв у морських навчальних закладах України в кінці XX – на початку XXI століття.

Професійна підготовка судноводіїв – складний та багатоаспектний процес, що характеризується своєю внутрішньою динамікою. Аналіз науково-педагогічної літератури та архівних джерел дозволяють стверджувати, що вона зазнавала певних змін у різні історичні періоди. Обраний для дослідження часовий проміжок характеризується активними змінами у політичному, економічному та суспільному житті країни. У цей час відбувається зниження вітчизняного морегосподарського потенціалу, назрівання кризових явищ у розвитку морського флоту України. Це зумовило, за словами академіка Б. В. Буркинського, «стійкі тенденції витіснення нашої держави з міжнародного сектора морегосподарської діяльності» [5, 6]. Досліджуваному періоду притаманне згортання радянської системи освіти та становлення і розвиток української школи в умовах незалежності. Так, наприклад, у структурі вітчизняної освітньої системи зникає середня спеціальна ланка, і, відповідно морехідні училища, які раніше належали до середніх спеціальних навчальних закладів, входять до структури вищої освіти. Все це вимагало від колективів морських навчальних закладів активних пошуків нових підходів до організації професійної підготовки судноводіїв та забезпечення її якості на рівні вимог до випускників вищої школи. Далі більш детально зупинемося на характеристиці навчальних планів зі спеціальності «Морське судноводіння», які розкривають змістовий компонент професійної підготовки судноводіїв у досліджуваній період.

Підготовка судноводіїв за навчальним планом, затвердженим Державним комітетом СРСР з народної освіти 5 квітня 1989 року. Відповідно до вищевказаного навчального плану строк навчання зі спеціальності 24.09. Морське судноводіння (спеціалізація 24.09.01 Для морського флоту) становив 3 роки 10 місяців на базі неповної середньої освіти. Після закінчення навчального закладу курсантам присвоювалася кваліфікація техніка-судноводія. Ця кваліфікація передбачала підготовку спеціаліста, здатного забезпечити безпечне керування судном та здійснення експлуатаційної, виробничо-технологічної, організаційно-управлінської та комерційної діяльності на суднах морського флоту на посадах четвертого та третього помічників капітана.

Професійна підготовка судноводіїв містить у своєму складі теоретичний та практичний компонент. Згідно з вищевказаним навчальним планом теоретична підготовка майже у два рази перевищувала практичну: теоретичне навчання – 112 тижнів, практика – 56,5 тижнів. Теоретичний компонент професійної підготовки судноводіїв містив у своєму складі такі цикли дисциплін: суспільно-політичний, загальноосвітній та спеціальний, який у свою чергу поділявся на дві групи – загальнопрофесійні та профілюючі предмети. Окремо виділявся навчальний час на початкову воєнну підготовку, фізичне виховання, факультативні предмети та консультації. Слід зауважити, що у цей час спостерігається зменшення кількості навчальних дисциплін суспільно-політичного циклу у порівнянні з відповідним навчальним планом, затвердженим Міністерством вищої та середньої спеціальної освіти СРСР 5 серпня 1982 року. Проте питома частка вищевказаного циклу у загальному об'ємі навчальних годин залишилася майже на тому ж рівні.

На вивчення загальноосвітніх дисциплін відводилася четверта частина усієї теоретичної підготовки. До складу цього циклу входили російська мова та література, українська мова та література, математика, фізика, хімія, основи інформатики та обчислювальної техніки. Особлива увага у підготовці судноводіїв приділялася вивченню фізико-математичних дисциплін. Загальна кількість навчального часу предметів загальноосвітнього циклу становила 1068 годин, з них 672 години відводилося на вивчення фізико-математичних дисциплін.

У спеціальному циклі дисциплін навчальний час був розподілений таким чином: загальнопрофесійні предмети – 671 година, профілюючі предмети – 1531 годин. Серед загальнопрофесійних дисциплін особливе місце займали загальна електротехніка з основами електроніки та основи технічної механіки, які були базовими для вивчення багатьох фахових предметів. Найбільша кількість навчального часу блоку профілюючих дисциплін відводилася на вивчення англійської мови – 326 годин, навігації, лоцї та навігаційної гідрометеорології – 246 годин, а також будові, технічній експлуатації та управлінню суднами – 193 години. Значна увага вивченню англійської мови пояснюється тим, що майбутня професійна діяльність курсантів-судноводіїв пов'язана з їх перебуванням у полікультурних суднових командах.

Практична підготовка курсантів судноводійної спеціальності містила у своєму складі навчальну, технологічну та переддипломну практики. Навчальна практика проводилася у два етапи: протягом 4,5 тижнів другого семестру курсанти

проходили початкову морську підготовку, а протягом 12 тижнів четвертого семестру – плавальну практику на навчальних суднах. Найбільшою за тривалістю була технологічна практика, яка передбачала плавання курсантів протягом 34 тижнів на навчально-виробничих суднах. Завершальним етапом практичної підготовки майбутніх судноводіїв була переддипломна практика на навчально-виробничих або транспортних суднах. Її тривалість становила 6 тижнів.

Професійна підготовка судноводіїв за навчальним планом, затвердженим Державним комітетом СРСР з народної освіти 5 квітня 1989 року та відкорегованим згідно інструктивного листа Міністерства освіти України від 19 травня 1993 року № 1/9-64. Після здобуття Україною незалежності керівництво освітньої галузі почало вживати заходів щодо її гуманізації та гуманітаризації. Навчальні заклади отримали інструктивний лист Міністерства освіти України «Про викладання соціально-гуманітарних дисциплін» від 19.05.1993 р. № 1/9-64, у якому зазначалося, що відродження і розбудова вітчизняної системи освіти передбачає її гуманітаризацію. Вона покликана формувати цілісну картину світу, культуру, сприяти подоланню екологічного невігластва, технократизму тощо. З огляду на це, Міністерство освіти України акцентувало увагу навчальних закладів на необхідності внесення змін до навчальних планів підготовки фахівців з метою посилення їх соціально-гуманітарної підготовки.

Аналіз навчального плану зі спеціальності 24.09. Морське судноводіння (спеціалізація 24.09.01 Для морського флоту) дає підстави стверджувати, що строк навчання, кваліфікація та графік теоретичної та практичної підготовки не змінилися. Проте у структурі теоретичного компонента професійної підготовки судноводіїв відбулися такі зміни:

- суспільно-політичний та загальноосвітній цикли навчальних дисциплін були об'єднані в єдиний соціально-гуманітарний та природничий цикл;
- з'явився ряд нових навчальних предметів: «Всесвітня історія», «Ділова українська мова», «Світова література», «Біологія», «Географія», «Історія України», «Філософія з релігієзнавством», «Правознавство», «Основи економічної теорії», «Допризовна підготовка юнаків», «Основи соціальної екології», «Політологія», «Соціологія», «Українська та зарубіжна культура»;
- майже втричі зменшилася питома частка фізико-математичних дисциплін у загальній кількості годин соціально-гуманітарного та природничого циклу;
- загальний об'єм навчального часу з соціально-гуманітарного та природничого

цикл майже у півтора рази перевищував відповідну кількість навчальних годин з дисциплін спеціального циклу;

- навчальна дисципліна «Англійська мова» була перенесена із профілюючих предметів спеціального циклу до соціально-гуманітарного та природничого циклу;
- об'єм загальнопрофесійних предметів зменшився на 38 годин, а профілюючих – на 346 годин.

У структурі практичного компонента навчального плану судноводіїв відбулася зміна тривалості проходження навчальної практики: початкова морська підготовка тепер відбувалася протягом 5 тижнів, а плавання на навчальних суднах – 11 тижнів.

Структура та зміст професійної підготовки судноводіїв згідно з навчальним планом 2001 року. Згідно Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженим наказом Міністерства освіти України № 161 від 2 червня 1993 року, навчальний план – це нормативний документ вищого навчального закладу, який складається на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки і визначає перелік та обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю. Навчальний план затверджується керівником вищого навчального закладу [3]. Також у вищевказаному документі зауважується, що усі дисципліни навчального плану поділяються на нормативні (встановлюються державним стандартом освіти) та вибіркової (встановлюються вищим навчальним закладом). Крім того, у кінці 90-х рр. XX століття відбувається перехід до ступеневої освіти, з'являється поняття про освітньо-кваліфікаційний рівень [4]. Це також береться до уваги під час планування професійної підготовки спеціалістів для будь-якої галузі людської діяльності.

Для проведення аналізу змісту і структури професійної підготовки судноводіїв скористаємося навчальним планом, затвердженим у Херсонському морському коледжі 14 жовтня 2001 року. Відповідно до цього плану термін навчання для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста на основі базової загальної середньої освіти зі спеціальності 5. 100301 «Судноводіння» та присвоєння кваліфікації судноводія становив 4 роки. На теоретичне навчання відведено 115 тижнів, на практичну підготовку – 52 тижні. Порівнюючи ці дані з відповідними показниками навчального плану зі змінами 1993 року, слід зауважити, що

Таблиця 1

Розподіл годин між циклами дисциплін навчального плану зі спеціальності 5.100301 «Судноводіння»

Назва циклу навчальних дисциплін	Кількість годин	Питама частка циклу у загальній кількості годин теоретичної підготовки, %
Цикл дисциплін впровадження повної загальної середньої освіти	1405	16,89
Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	<i>нормативні дисципліни</i>	891
	<i>вибіркові дисципліни</i>	351
Цикл природничо-наукової підготовки	<i>нормативні дисципліни</i>	1134
	<i>вибіркові дисципліни</i>	162
Цикл професійної підготовки	<i>нормативні дисципліни</i>	2970
	<i>вибіркові дисципліни</i>	1404
Всього	8317	100

тривалість теоретичної підготовки зросла на 3 тижні, а практичної – зменшилася на 2 тижні. У структурі навчального плану професійної підготовки судноводіїв виділяється чотири цикли дисциплін. Нижче у таблиці подано розподіл годин між вищевказаними циклами (таблиця 1).

Отже, на відміну від попереднього плану, розробленого централізовано для усіх навчальних закладів, що здійснюють підготовку судноводіїв, дані таблиці 1 засвідчують збалансований розподіл годин між циклом професійної підготовки та іншими циклами. Також слід зауважити, що практична підготовка за досліджуваним планом не виділяється окремим структурним компонентом, а входить до складу циклу професійної підготовки.

Автономна розробка навчального плану передбачала включення дисциплін за вибором навчального закладу. У Херсонському морському коледжі до таких дисциплін належали «Історія України», «Морське право», «Спеціальна термінологія на англійській мові», «Історія морського судноплавства», «Міжнародні та національні морські документи», «Географія морського судноплавства», «Хімія», «Суднобудівельне креслення», «Суднові енергетичні установки та електрообладнання». Особливо звертаємо увагу, що фізика, матема-

тика та хімія виокремлюються одразу на рівні двох циклів – впровадження повної загальної середньої освіти та циклу природничо-наукової підготовки. Це пояснюється тим, що у навчальних закладах I–II рівнів акредитації загальноосвітня підготовка курсантів здійснюється одночасно з підготовкою молодших спеціалістів-судноводіїв. Вищезазначені дисципліни відіграють важливу роль не тільки у здобутті курсантами повної загальної середньої освіти, а й у формуванні їх як майбутніх професіоналів.

Структура та зміст професійної підготовки судноводіїв згідно з навчальним планом 2010 року. У зв'язку з прийняттям Кабінетом Міністрів України Постанови від 20 червня 2007 року № 839 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» виникла необхідність перегляду навчальних планів згідно з новим переліком спеціальностей. Крім того, у 2010 році були підписані Манільські поправки до додатка до Міжнародної конвенції та Кодексу про підготовку і дипломування моряків та несення вахти, які вимагали суттєвих змін у процесі підготовки фахівців морської галузі.

Таблиця 2

Розподіл годин між циклами дисциплін навчального плану зі спеціальності 5.07010401 «Судноводіння на морських шляхах»

Назва циклу навчальних дисциплін	Кількість годин	Питама частка циклу у загальній кількості годин теоретичної підготовки, %
Цикл дисциплін загальноосвітньої підготовки	1840	23,41
Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	1134	14,42
Цикл математичної, природничо-наукової підготовки	945	12,02
Цикл професійної та практичної підготовки	3753	47,74
Цикл дисциплін самостійного вибору ВНЗ	189	2,41
Всього	7861	100

Для аналізу змісту і структури професійної підготовки скористаємося навчальним планом для спеціальності 5.07010401 «Судноводіння на морських шляхах» (згідно переліку 2007 року), затвердженим у Херсонському морському коледжі 20 серпня 2010 року. Термін навчання на базі базової загальної середньої освіти та назва кваліфікації, у порівнянні з попереднім навчальним планом, не змінилися. Тривалість теоретичного навчання та практичної підготовки зменшилися і становили 113 та 37 тижнів відповідно. Усі навчальні предмети та види практик були розподілені за п'ятьма циклами: цикл дисциплін загальноосвітньої підготовки, цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки, цикл математичної, природничо-наукової підготовки, цикл професійної та практичної підготовки, цикл дисциплін самостійного вибору ВНЗ. Далі подано розподіл годин між вищевказаними циклами (таблиця 2).

Дані таблиці 1 і 2 свідчать, що навчальне навантаження з дисциплін загальноосвітнього циклу зросло на 435 годин. Це відбулося за рахунок збільшення об'єму годин, виділених на вивчення української мови та літератури, іноземної мови, історії України, всесвітньої історії, математики, біології. У структурі цього циклу з'явився новий предмет «Людина і світ», а «Допризовна підготовка юнаків» була замінена на «Захист вітчизни» зі збільшенням навчальних годин майже удвічі. Із циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки вилучено предмети «Політологія» й «Українська та зарубіжна культура». Значне зменшення об'єму навчальних годин у порівнянні з навчальним планом 2001 року спостерігається в циклі математичної, природничо-наукової підготовки – на 351 годину. «Ділову англійську мову» із циклу професійної та практичної підготовки перенесено в цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки під назвою «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» зі збіль-

шенням об'єму на 243 години. Практичний компонент підготовки представлений трьома видами практик – навчальна плавальна, технологічна та переддипломна. Окремим циклом виділені дисципліни на вибір навчального закладу: «Географія морського судноплавства», «Вступ до спеціальності», «Магнітні компаси» та «Економіка морського транспорту». Аналіз та порівняння навчальних планів дозволяють стверджувати, що значна увага під час планування навчально-виховного процесу на судноводійній спеціальності приділялася самостійній роботі курсантів. У порівнянні з 2001 роком її питома частка у загальному об'ємі навчальних годин зросла більш ніж у два рази.

Узагальнюючи, слід зауважити, що у досліджуваній період відбувалася трансформація професійної підготовки судноводіїв, як за змістом та структурою, так і за характером планування. Демократизація освіти зумовила перехід від централізованого державного планування підготовки спеціалістів для морського транспорту до автономного на рівні навчального закладу. На основі аналізу навчальних планів виокремлено деякі тенденції у розвитку професійної підготовки судноводіїв: значна увага, у порівнянні з кінцем ХХ століття, починає приділятися загальноосвітній підготовці курсантів; спостерігається збільшення об'єму навчальних годин з дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки, проте цикл математичної та природничо-наукової підготовки зазнав значного зменшення; збільшилася частка самостійної роботи курсантів. Проте дане дослідження не вичерпує усіх аспектів питання розвитку професійної підготовки судноводіїв. До подальших напрямів дослідження вважаємо за доцільне віднести питання розвитку фізико-математичної підготовки курсантів-судноводіїв як базового компонента їх професійної підготовки у кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Список використаних джерел

1. Буркинський Б. В. Формування Морської доктрини України / Б. В. Буркинський, О. М. Котлубай, В. М. Степанов. // Вісник Національної академії наук України. — 2008. — № 9. — С. 6—11.
2. Наказ Міністерства освіти України N 161 від 2.06.93 р. «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» [Електронний ресурс]. — 1993. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/z0173-93>.
3. Постанова КМУ від 20 січня 1998 р. N 65 «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» [Електронний ресурс]. — 1998. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>.
4. MANPOWER REPORT: The global supply and demand for seafarers in 2015 [Електронний ресурс] // BIMCO and ICS. — 2015. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.ics-shipping.org/docs/default-source/resources/safety-security-and-operations/manpower-report-2015-executive-summary.pdf?sfvrsn=16>.
5. The Global Competitiveness Report 2017—2018 [Електронний ресурс] // The World Economic Forum. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=UKR>.

References

1. Burkynskyi, B. V., Kotlubai, O. M., & Stepanov, V. M. (2008). Formuvannia Morskoj doktryny Ukrainy [Formulation of the Maritime Doctrine of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, № 9, 6-11.
2. Nakaz Ministerstva osvity Ukrainy N 161 vid 2. 06. 93 r. «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu navchalnoho protsesu u vyshchykh navchalnykh zakladakh» (1993). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/z0173-93>.
3. Postanova KМУ vid 20 sichnia 1998 r. N 65 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osvitno-kvalifikatsiini rivni (stupenevu osvitu)» (1998). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>.
4. MANPOWER REPORT: The global supply and demand for seafarers in 2015 (2015). Retrieved from <http://www.ics-shipping.org/docs/default-source/resources/safety-security-and-operations/manpower-report-2015-executive-summary.pdf?sfvrsn=16>.
5. The Global Competitiveness Report 2017—2018 (2017). Retrieved from <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=UKR>

Солодовник А. А. Профессиональная подготовка судоводителей в морских учебных заведениях Украины (конец XX – начало XXI века)

В статье представлено исследование историко-педагогического аспекта развития профессиональной подготовки судоводителей в морских учебных заведениях Украины в конце XX – начале XXI века. Автор отмечает, что эффективность мероприятий по совершенствованию подготовки моряков на современном этапе развития общества не может быть обеспечена без анализа и учета особенностей развития данной проблемы в предыдущие десятилетия. Анализ учебных планов подготовки судоводителей позволил выделить следующие тенденции развития исследуемого вопроса: произошел переход от централизованного государственного планирования подготовки специалистов для морского транспорта к автономному на уровне учебного заведения; значительное внимание, по сравнению с концом XX века, начинает уделяться общеобразовательной подготовке курсантов; наблюдается увеличение объема учебных часов по дисциплинам гуманитарной и социально-экономической подготовки, однако цикл математической и естественно-научной подготовки испытал значительное уменьшение; увеличилась доля самостоятельной работы курсантов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка судоводителей, морские учебные заведения, учебный план, циклы учебных дисциплин, нормативные дисциплины, выборочные дисциплины.

Solodovnik A. Professional training of skippers in marine educational institutions of Ukraine (end of XX – beginning of the XXI century)

The article deals with the research of the historical-pedagogical aspect of developing of professionals training of navigators in the maritime educational institutions of Ukraine at the end of the XX – beginning of the XXI century. The author notes that the effectiveness of measures to improve the training of seafarers at the present stage of the society development cannot be achieved without analyzing and taking into account the specifics of the development of this problem in previous decades. The analysis of the training plans of navigators made it possible to single out the following trends in the development of the question under research: a transition from the centralized state planning of maritime specialists' training to an autonomous one at the level of an educational institution was made; considerable attention, in comparison with the end of the twentieth century, begins to be given to the providing general education of cadets; there is an increase in the number of academic hours for the disciplines of humanitarian and socio-economic training, but the cycle of mathematical and natural science training has experienced a significant decrease; the share of independent work of cadets has increased. The author comes to the conclusion that this research does not exhaust all aspects of the development of the professional training of navigators. In the future, it is necessary to carry out the research of the development of cadets' physical-mathematical training as the main component of their professional training at the end of the XX – beginning of the XXI century.

Key words: professional training of navigators, maritime educational institutions, training plans, cycles of academic disciplines, regulatory disciplines, selective disciplines.

Стаття надійшла до редколегії 19.11.2018